

Cofinanțat de
Uniunea Europeană

Inter-Generational
Gender & Sexuality
Education

(un) Forgotten Years: Perspective Generațională asupra Sexualității, Genului și Diversității la Vârsta a Treia

Perspective din Grupurile de Discuții și Sesiunile de Dialog Inter-Generațional

Februarie 2026

Verein Niedersächsischer
BILDUNGSINITIATIVEN e.V.
| Geschäftsstelle Göttingen |

SOCIETATEA ROMÂNĂ
ALZHEIMER

Cuprins

Introducere

Prezentare Generală

Public Țintă

Realizări: Implementarea Evenimentelor la nivel Internațional

Rezultatele Grupurilor de Discuții: Teme și Perspective

Pregătirea Sesiunilor și Metodologie

Participanții din Țările Partener

Teme Comune: Narativa Europeană

Perspective Divergente: Nuanțe Culturale și Istorice

Limitări și Feedback

Sesiuni de Dialog Inter-Generațional: Schimburi de Idei și Perspective

Metodologia Speed Dating

Participanții din Țările Partener

Rezultate: Teme Comune

Teme Divergente și Particularități Naționale

Momente Cheie de Revelație

Limitări și Feedback

Concluzii Finale

Mesaje Cheie

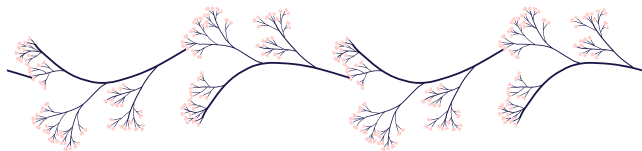
Recomandări pentru Profesioniști

Coming Soon

Contacte

Website și Social Media

Introducere

Prezentare Generală

Never Gets Old – Inter-Generational Gender and Sexuality Education este un proiect european de cooperare Erasmus+ care abordează invizibilitatea persistentă a sexualității, genului și diversității la vârsta a treia. În pofida îmbătrânirii demografice din Europa, sexualitatea și intimitatea la vârste înaintate rămân înconjurare de tăcere, stigmatizare și prejudecăți legate de vârstă. Proiectul promovează abordări incluzive, bazate pe dovezi și inter-generaționale, care recunosc sexualitatea și identitatea drept dimensiuni permanente ale bunăstării umane, valabile pe tot parcursul vieții. Obiectivele sale principale sunt combaterea stereotipurilor, consolidarea competențelor profesionale, sprijinirea persoanelor vârstnice pentru a-și exprima nevoile, precum și dezvoltarea unor resurse educaționale practice, în special Ghidul AgeWise, care sprijină practici incluzive și centrate pe persoană în domeniile educației adulților, sănătății și asistenței sociale.

Partenerii Proiectului

Proiectul este implementat de șase organizații partenere din Germania, România, Franța, Cipru și Portugalia, reunind expertiză în educația adulților, promovarea sănătății, incluziune socială, advocacy pentru drepturile persoanelor LGBTQI+, cercetare și activitate comunitară cu persoanele vârstnice. Acest parteneriat combină perspective academice, ale societății civile și orientate spre practică, promovând învățarea transnațională și schimbul de bune practici în abordarea îmbătrânirii, sexualității și diversității în contexte culturale și instituționale diferite. Pentru a afla mai multe despre obiectivele și partenerii proiectului, [click aici!](#)

[Click pe logo](#), pentru a afla mai multe despre organizațiile partenere.

Verein Niedersächsischer
BILDUNGSINITIATIVEN e.V.
| Geschäftsstelle Göttingen |

SOCIETATEA ROMÂNĂ
ALZHEIMER

Public Țintă

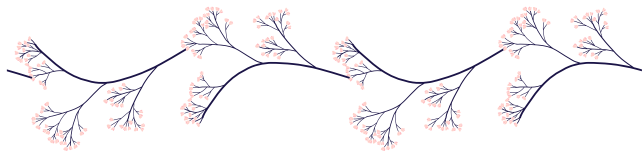
Proiectul se adresează, în principal, educatorilor de adulți, profesioniștilor din domeniul sănătății, asistenților sociali și organizațiilor care lucrează cu persoane vârstnice, oferindu-le cunoștințele, încrederea și instrumentele necesare pentru a aborda sexualitatea și diversitatea la vârstă a treia într-un mod incluziv și respectuos. În același timp, persoanele vârstnice reprezintă, la rândul lor, un grup țintă central, atât ca participanți la grupurile de discuții focalizate și la sesiunile de dialog inter-generațional, cât și ca co-creatori ai cunoștințelor care stau la baza rezultatelor proiectului. O atenție deosebită este acordată grupurilor vulnerabile, inclusiv persoanelor vârstnice LGBTQI+ și celor care se confruntă cu izolare socială sau declin cognitiv. Grupurile țintă indirecte includ factorii de decizie, instituțiile de formare și alți actori comunitari care pot contribui la promovarea practicilor incluzive la nivel sistemic.

Realizări și Metodologie: Implementarea Evenimentelor la nivel Internațional

În prima etapă de implementare, partenerii au organizat un total de **10 grupuri de discuții naționale**, cu participarea a 25 de persoane, și **8 Sesiuni de Dialog Inter-Generațional (IDS)**, care au implicat 119 participanți din Germania, România, Franța, Cipru și Portugalia.

Grupurile de discuții au avut ca scop explorarea percepțiilor, experiențelor și barierelor legate de sexualitate, gen și îmbătrânire în rândul profesioniștilor și al membrilor Grupurilor Naționale de Consultare a Persoanelor Vârstnice (NSSCGs). Sesiunile IDS, structurate prin dialog facilitat și formate interactive precum discuții ghidate și schimburi de tip „speed dating”, au creat spații sigure pentru conversații inter-generaționale semnificative între persoanele vârstnice și profesioniști. Reflecțiile dinainte și după sesiuni, feedback-ul calitativ și observația au sprijinit colectarea datelor. Împreună, aceste activități au generat perspective valoroase care stau la baza acestui raport, a **Ghidului IDS** și constituie o fundație pentru dezvoltarea **Manualului AgeWise** și a viitoarelor activități Never Gets Old.

Rezultatele Grupurilor de Discuții: Teme și Perspective

Grupurile de discuții Never Gets Old, implementate **între martie și iunie 2025**, au reușit să implice un eșantion divers de persoane vârstnice și profesioniști din domeniul sănătății din Germania, România, Franța, Cipru și Portugalia. Deși proiectul a vizat inițial persoane cu vârsta de 60 de ani și peste, intervalul real de vârstă al participanților a fost mai larg, cuprinzând persoane de la mijlocul intervalului de 40 de ani până la peste 80 de ani. Această diversitate a permis proiectului să surprindă perspective nu doar din partea celor aflați deja la vârsta a treia, ci și din partea celor care se apropie de aceasta.

Pregătirea Sesiunilor și Metodologie

Sesiunile au fost concepute ca spații sigure pentru a facilita un dialog deschis pe teme sensibile, precum intimitatea și identitatea sexuală. Majoritatea țărilor au utilizat un ghid de moderare semi-structurat, axat pe teme centrale: imaginile societale despre îmbătrânire, sexualitatea la vârsta a treia și experiențele în cadrul sistemelor de sănătate.

Pentru a asigura confortul și accesibilitatea, partenerii au implementat diverse formate:

- **Atmosferă:** Sesiunile s-au desfășurat în locații familiare, precum săli de grup cu vedere spre grădină (Germania), un centru comunitar (Franța) sau chiar la domiciliul participantului (Cipru).
- **Incluziune Hibridă și Digitală:** Mai mulți parteneri (Germania, România, Portugalia) au oferit posibilitatea participării online, prin Zoom, pentru persoanele cu probleme de mobilitate sau indisponibilități de program.
- **Colectarea Datelor:** Cu consimțământul prealabil, sesiunile au fost înregistrate video și audio pentru analiză tematică și au fost utilizate și pentru crearea video-ului de sinteză Never Gets Old.

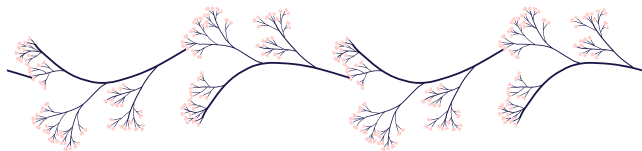

Participanții din Țările Partenere

Procesul de recrutare a variat în funcție de țară, valorificând adesea rețelele existente pentru a ajunge la grupuri specifice:

- **Germania:** A reunit 9 participanți printr-o combinație de discuție de grup (4 participanți) și interviuri individuale (5 participanți). Grupul a inclus cadre didactice pensionate și profesioniști din domeniul asistenței medicale, cu orientări sexuale diverse.
- **România:** A organizat un grup de discuții față în față (F2F) cu 5 participanți și o sesiune online suplimentară pentru o persoană care nu a putut participa la întâlnirea fizică. Sesiunile au integrat perspectivele unui psiholog dintr-o asociație națională de sprijin LGBT.
- **Franța:** A desfășurat patru activități la Bordeaux, incluzând o discuție de grup, un atelier intitulat „Sexualitate, Gen și Diversitate în rândul Persoanelor Vârstnice” și două interviuri individuale. Recrutarea a vizat în mod specific persoanele vârstnice LGBTQ+, pentru a se asigura că vocile lor, adesea marginalizate, au ocupat un loc central.
- **Cipru:** A implicat 3 participanți, inclusiv un cuplu heterosexual la mijlocul vârstei de 70 de ani și o femeie activă profesional, la mijlocul vârstei de 60 de ani. Au fost semnalate dificultăți în recrutarea participanților LGBTQ+, din cauza nivelului ridicat de stigmatizare la nivel local.
- **Portugalia:** A desfășurat două sesiuni de grupuri de discuții focalizate pentru a asigura un minim de 5 participanți, implicând, în final, persoane de peste 60 de ani, care s-au identificat drept active și autonome.

Rezumatul Datelor din Grupurile de Discuții

Țara	Număr	Interval vârste	Format	Profilul participanților
	9	49–75	Discuție de grup, trei interviuri (F2F și Online)	Cadre didactice pensionate, profesioniști din domeniul asistenței medicale, specialiști în domeniul sănătății (LGBTQ+ și heterosexuali)
	6	28–82	Discuție de grup, interviu cu un expert (online)	Psihoterapeut în formare, medic veterinar pensionat, asistent medical, gerontolog, psiholog
	8	67–79	Discuție de grup, workshop, două interviuri (F2F)	Activist pentru sănătate sexuală și incluziune, medic pensionat, reprezentare puternică a persoanelor vârstnice LGBTQ+
	3	65–72	Discuție de grup, un interviu (F2F)	Cuplu heterosexual, femeie activă profesional
	3	45–62	Discuție de grup (online), un interviu (F2F)	Asistenți sociali, educatori, persoane vârstnice active, mamă/bunică singură
Total	29	28–82	Mix: F2F, online, interviuri	Divers: LGBTQ+, profesioniști, cupluri

Rezultate: Teme și Perspective

Grupurile de discuții au reprezentat o primă incursiune în realitățile trăite de persoanele vârstnice în diferite contexte europene. Prin implicarea participanților în medii sigure și reflexive, proiectul a scos la iveală peisajele emoționale și sociale complexe ale îmbătrânirii. Rezultatele relevă o generație care se simte adesea „prinsă” între două lumi: un trecut marcat de tabuuri morale stricte și un prezent care celebrează tinerețea, făcând, în același timp, invizibil corpul îmbătrânit. În toate rapoartele a reieșit un mesaj clar: sexualitatea și identitatea nu au dată de expirare, însă libertatea de a le exprima este frecvent înăbușită de stereotipurile societale și de neglijența instituțională.

Țara	Domenii Tematice Cheie Identificate
Germania	Imagini în schimbare ale îmbătrânirii; Sexualitatea și dimensiunile discriminării pe bază de vârstă; Tabuuri instituționale (sănătate/ îngrijire medicală); Îmbătrânirea queer și „dubla excludere”; Invizibilitatea sexualității și rebeliunea împotriva normelor; Influența religiei, mass-media și normelor sociale.
România	Drepturi și autonomie la vârsta a treia; Prejudecăți față de noile relații ale părinților; Cadre morale și religioase (sexul ca „păcat”); Bariere instituționale și lipsa intimității; Provocări specifice comunității LGBTQ+.
Franța	Intersecții complexe între trauma istorică și intimitate; Evoluția identității personale; Dubla izolare și reziliență în îmbătrânirea persoanelor LGBTQ+; Diviziuni și activism inter-generațional.
Cipru	Redefinirea intimității ca apropiere emoțională/companie; Tăcere culturală și jenă; Lipsa vizibilității persoanelor LGBTQ+; Neglijarea din partea sistemului de sănătate.
Portugalia	Educație sexuală insuficientă; Îmbătrânirea ca proces emoțional/fizic; Schimbări societale în rolurile de gen; Îmbătrânirea activă ca formă de împuternicire; Invizibilitatea sexuală și lacunele profesionale în îngrijire.

Teme Comune: Narativa Europeană

Analiza tematică realizată în toate cele cinci țări relevă un consens puternic cu privire la barierele și aspirațiile persoanelor vârstnice în ceea ce privește identitatea lor sexuală și de gen. Aceste cinci teme concludente ilustrează o luptă europeană comună împotriva invizibilității și dorința universală de demnitate la vârsta a treia.

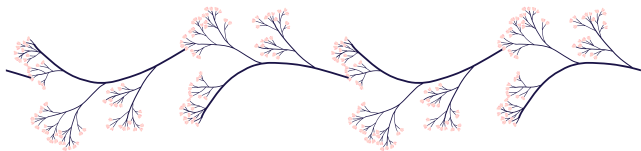
Redefinirea Intimității

În toate grupurile de discuții, participanții au orientat conversația dinspre performanța pur fizică către o perspectivă mai amplă și mai holistică asupra sexualității. Pentru mulți, sexualitatea la vârsta a treia este sinonimă cu companie, tandrețe și siguranță emoțională.

„Uneori este doar nevoia de companie, de prezență, de atingere, de a avea pe cineva acolo în care putem avea încredere.” – Participant, Portugalia

„Sexualitatea nu însemna acte fizice atât de mult, cât mai degrabă a fi îngrijit, a simți afecțiuni și a împărtăși conexiuni cu sens.” – Participant, Cipru

„Poate deveni mai diversă, [...] persoanele aflate la vârsta a treia tind să fie mai deschise, mai relaxate. Nu mai au nevoie să îndeplinească un obiectiv [...]. Și te poți lăsa mai mult în voia a ceea ce apare atunci când renunțăm la această mască.” – Participant, Germania

„Sunt convins că încă nu există loc pentru sexualitate [...] când intri într-o cameră și surprinzi oamenii [într-un cămin de bătrâni], imediat sunt muștrați.” – Participant, Franța

Cultul Tinereții și Presiunea Estetică

Există un sentiment comun potrivit căruia mass-media și societatea asociază dorința sexuală exclusiv cu tinerețea. Acest lucru generează un sentiment interiorizat de a fi neatrăgător sau „expirat” ca ființă intimă.

„Ideea este că generația mai în vârstă este neatrăgătoare [...] și că acest lucru ar afecta experiența sexuală, iar eu cred că aceasta este o concepție fundamental greșită.” – Participant, Germania

Invizibilitatea Instituțională și Infantilizarea

O temă recurentă și concludentă este ștergerea identității sexuale în cadrul serviciilor de sănătate și de îngrijire medicală. Participanții din diferite țări au descris un sistem care îi tratează adesea ca pe niște copii, „excluzându-i” efectiv din propriile corpuri adulte.

„Îți predai sexualitatea la ușă... nu mai ai sexualitate. [...] Asistentele spun: «Nu ești aici pentru asta» și practic mă exclud din propriul corp.” – Participant, Germania

Necesitatea Proactivității Profesionale

Participanții au fost unanim de acord că profesioniștii din domeniul sănătății trebuie să rupă tăcerea. Aceștia și-au exprimat dorința ca medicii și îngrijitorii să inițieze discuții despre bunăstarea sexuală, ca parte standard a evaluărilor medicale.

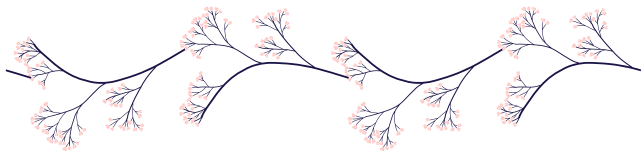
„Prejudecățile sunt adesea interiorizate chiar de persoanele vârstnice, ceea ce le determină să se comporte conform a ceea ce cred că se așteaptă de la ele, și nu conform dorințelor lor autentice.” –

Participant, România

„Cred că ei [profesioniștii din domeniul sănătății] sunt acolo ca să ajute, nu ca să judece.” – Participant, Portugalia

„Medicii [ar trebui] să întrebe din când în când: «Cum este viața ta sexuală?»”
„Sexualitatea ar trebui pur și simplu să fie un subiect despre care se poate vorbi deschis.” – Participanți, Germania

Împuternicire prin Povestire

În ciuda barierelor, mulți dintre participanții vârstnici au considerat că actul de a vorbi deschis a fost profund emancipator. Participarea la proiect le-a permis să își recapete propriile narațiuni, suprimate timp de decenii.

„Sunt aici vorbind, nu am vorbit niciodată cu adevărat despre aceste lucruri [...] Vă mulțumesc că mi-ați permis să particip.” – Participant, Portugalia

„[...] s-a produs o schimbare, iar generația mai în vârstă [...] cred că vorbește deja pentru ea însăși și despre ea însăși.” – Participant, Germania

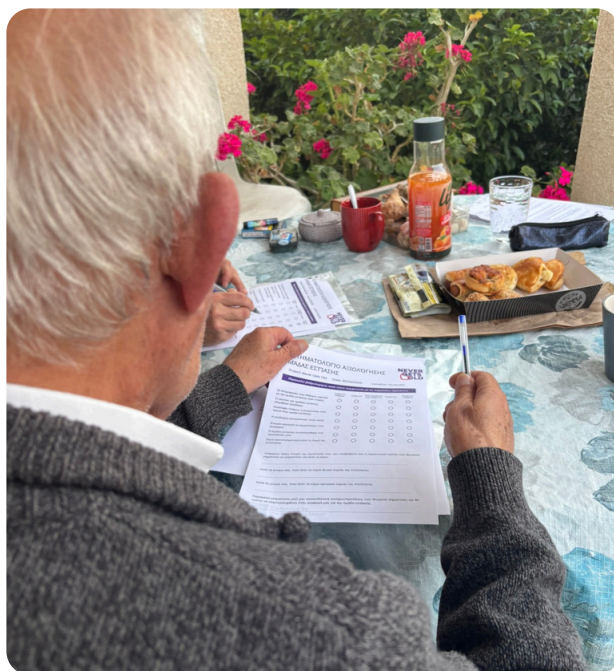
Perspective Divergente: Nuanțe Culturale și Istorice

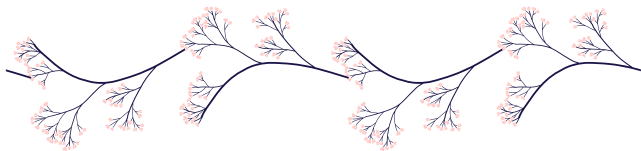
Deși elementele comune sunt puternice, rezultatele au evidențiat și anumite diferențe în modul în care sunt abordate îmbătrânirea și sexualitatea, în funcție de istoria națională, influența religioasă și deschiderea socială.

Religia versus Rebeliunea Seculară

În unele țări, exprimarea sexuală este încă puternic filtrată printr-o lentilă morală sau religioasă, în timp ce, în altele, este privită ca o continuare a libertății politice și personale.

- **Perspectiva Românească:** Discuțiile sunt adesea limitate de cadre tradiționale, în care sexualitatea este încă privită ca un tabu sau, potențial, ca un păcat. Discuțiile au abordat modul în care generația mai tânără (propriei copii ai participanților) acționează adesea ca o „poliție morală”, împiedicând persoanele vârstnice să inițieze noi relații. Acest lucru a stârnit o dezbatere privind dreptul la viața privată, în raport cu așteptările familiale tradiționale.
- **Perspectiva Germană:** Mulți participanți au asociat autonomia lor sexuală actuală cu luptele pentru libertate sexual-politică din anii 1970, privind îmbătrânirea ca pe o formă de rebeliune continuă împotriva normelor conservatoare.

Vizibilitatea Îmbătrânirii Persoanelor LGBTQ+

Prezența sau absența vocilor persoanelor queer a marcat o diferență majoră în rapoartele naționale, reflectând nivelul de siguranță și de progres din diferite regiuni.

- **Perspectiva Franceză/Germană:** Rezultatele au evidențiat o „dublă izolare” sau „dublă excludere” (a fi vârstnic și queer), însă aceste voci sunt incluse activ, ca elemente centrale ale proiectului.
- **Perspectiva Cipriotă:** A fost semnalată o absență; nicio persoană LGBTQ+ nu a participat la evenimente, iar acestea au fost greu de contactat, reflectând o cultură în care „ieșirea din anonimat” (coming out) la vârsta a treia rămâne încă asociată cu stigmatizarea și teama.

Discriminarea pe Bază de Vârstă

Interiorizată versus Îmbătrânirea Activă

Reacția emoțională față de corpul îmbătrânit a variat de la auto-discriminare până la o abordare proactivă a stilului de viață.

- **Perspectiva Portugheză:** A fost pus un accent aparte pe provocările legate de a-ți vedea propriul corp schimbându-se.
- **Perspectiva Germană:** Dimpotrivă, participanții s-au simțit adesea mai tineri decât vârsta lor cronologică și au contestat pragul de 60 de ani.

„Ca pensionară lesbiană, mă simt
«în afară» de două ori.” –
Participant, Germania

„Tatăl meu era bătrân la
50 de ani. Iar dacă vezi
astăzi pe cineva de 50 de
ani, acesta nu este
bătrân.” – Participant,
Germania

„Vorbesc despre mine, că mă uit
în oglindă și încep să văd lucruri
care nu îmi plac [...] Mă
discriminez pe mine însămi.” –
Participant, Portugalia

Conceptul de *Familie Aleasă*

Diferențele culturale în structurile familiale influențează modul în care persoanele vârstnice își percep rețelele de sprijin.

- **Perspectiva Franceză:** A fost pus un accent puternic pe familiile alese – prieteni de lungă durată care înlocuiesc rudele biologice – în special în rândul bărbaților homosexuali din generația mai în vârstă, care adesea nu au copii.
- **Perspectiva Românească:** Accentul a rămas mai degrabă pe dinamica familială tradițională și pe prejudecățile pe care copiii le au față de părinții care își găsesc noi parteneri intimi.

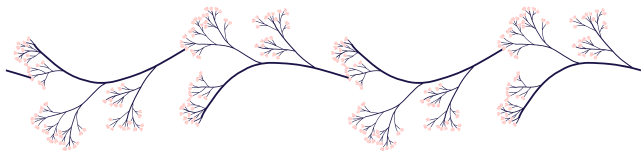

„Pentru bărbații homosexuali din această generație, era mult mai rar să aibă copii. Aceasta este o diferență majoră, pentru că atunci când ești singur, fără copii, este adesea o mare sursă de izolare.” – Participant, Franța

Accesul la Cunoaștere și Educație

Decalajul perceput în educație variază de la lipsa terminologiei până la respingerea standardelor moderne de performanță.

- **Perspectiva Portugheză:** A remarcat o lipsă sistematică a educației sexuale, din copilărie până la vârsta adultă, ceea ce a condus la mituri persistente de-a lungul întregii vieți.
- **Perspectiva Germană:** A criticat influența mass-media asupra sexualității, susținând că definițiile moderne sunt prea „fixate pe orgasm” și nu iau în considerare atingerile tandre valorizate la vârsta a treia.

„Societatea trebuie să investească mai mult în acest subiect; să arate oamenilor că nu este ceva rău. Nu este un păcat. Că este ceva natural." „Pentru că, să recunoaștem, iată ce se întâmplă: ai o lecție de biologie, și apoi, la biologie, înveți despre corpul uman, dar cine vorbește deschis despre sexualitate? [...] Contextualizat, din punct de vedere științific, așa ceva nu există [...] Așa că ajungi să crești pe baza a ceea ce crezi și a ceea ce ai auzit." – Participanți, Portugalia

De la Trauma Istorică la Rebeliunea Biografică

Grupul de discuții focalizate din Franța scoate la lumină o realitate profundă și, adesea, trecută cu vederea: pentru mulți dintre participanții vârstnici, sexualitatea nu este un subiect neutru, ci unul marcat de traumă istorică. Trecerea de la tăcere la mărturisire relevă faptul că blocajele intime actuale sunt frecvent rezultatul lipsei unor sisteme de sprijin și al unor concepte de consimțământ specifice anilor 1960 și 1970.

„Ajuns astăzi, la 67 de ani, nu pot avea o viață alături de un bărbat, pentru că, de îndată ce se apropie prea mult, îngheț." – Participant, Franța

Limitări și Feedback

În toate țările, au fost identificate anumite limitări, care oferă un context important pentru rezultatele obținute.

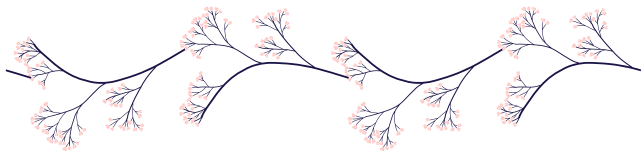
- Deși oferă perspective calitative valoroase, eșantionul general este de dimensiuni reduse și nu poate fi considerat reprezentativ pentru întreaga populație vârstnică din Europa.
- Unii participanți dispuneau deja de un nivel de bază de experiență profesională legat de tema sexualității. Acest lucru înseamnă că persoanele care se confruntă cu o izolare socială profundă sau cele provenind din medii mai conservatoare, non-profesionale, pot fi subreprezentate.
- În unele țări, nu au fost identificați participanți LGBTQ+, din cauza stigmatizării sociale persistente, în timp ce, în altele, recrutarea prin rețele existente ar fi putut exclude persoanele care nu și-au declarat public orientarea în comunitățile lor.

Feedback-ul primit din partea participanților a fost, în majoritate covârșitoare, pozitiv, evidențiind rolul sesiunilor nu doar ca activitate de cercetare, ci și ca formă esențială de conexiune socială.

- Participanții din mai multe țări au evaluat constant claritatea informațiilor, moderarea și structura sesiunilor cu nota 5/5.
- Feedback-ul a subliniat faptul că atmosfera caldă și intimă, precum și facilitarea respectuoasă, le-au permis participanților să depășească rușinea inițială și să vorbească deschis.
- Abordarea izolării: Participanții au folosit sesiunile pentru a aborda izolarea socială, percepend acest spațiu atât ca un cadru de cercetare, cât și ca o oportunitate socială.
- Mulți participanți și-au exprimat un interes puternic în a continua implicarea lor în proiect.

Concluzie

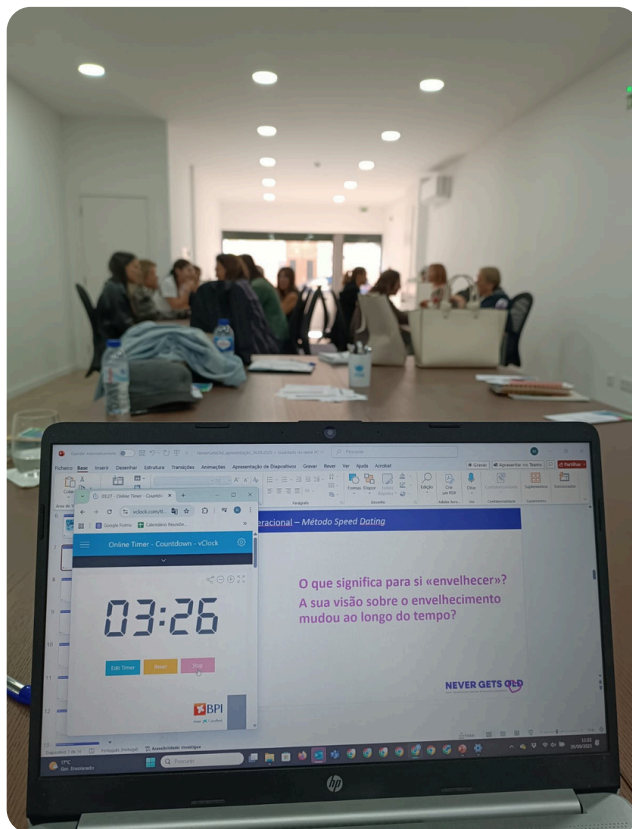
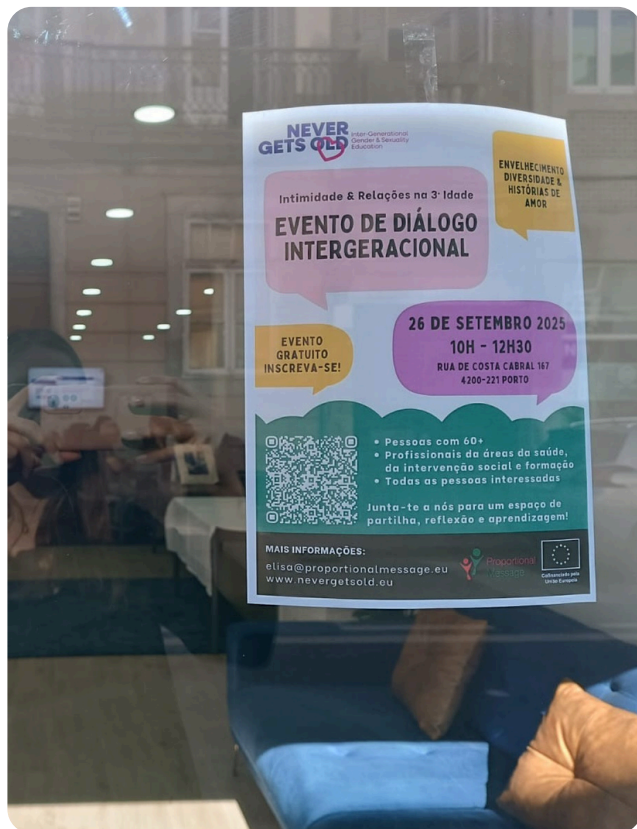
Grupurile de discuții focalizate demonstrează că, deși persoanele vârstnice din întreaga Europă își revendică dreptul la intimitate și la identitate sexuală, acestea sunt afectate frecvent de tăcerea culturală, neglijența instituțională și discriminarea de vârstă interiorizată. „Bariera sonoră” a vârstei — percepută adesea ca fiind 60 de ani — rămâne punctul în care societatea alege frecvent să nu mai vadă individul ca ființă sexuală. Pentru a merge mai departe, aceste sesiuni au evidențiat faptul că împuternicirea poate reuși doar dacă sistemul de sănătate, instituțiile de îngrijire și discursul public creează, în mod activ, spații în care sexualitatea la vârsta a treia este recunoscută ca parte integrantă a calității vieții.

Sesiuni de Dialog Inter-Generațional: Schimburi de Idei și Perspective

Sesiunile de Dialog Inter-Generațional (IDS), implementate între **septembrie și noiembrie 2025**, au reprezentat o etapă dinamică a proiectului Never Gets Old, marcând trecerea de la reflecția individuală la un schimb activ, inter-generațional. Aceste sesiuni au fost concepute pentru a rupe tăcerea din jurul sexualității și îmbătrânirii, reunind persoane vârstnice (experți prin experiență) și tineri – în special studenți la medicină și tineri profesioniști (experți ai îngrijirii viitoare).

Prin utilizarea **metodologiei „Speed Dating**”, sesiunile IDS au creat un laborator social unic, în care participanții și-au putut pune la încercare propriile prejudecăți legate de vârstă. Rezultatele obținute în toate țările partenere demonstrează faptul că, atunci când este oferit un spațiu sigur și lipsit de judecată, generațiile sunt dornice să învețe una de la cealaltă. Dialogurile au relevat faptul că, deși tinerii dețin adesea vocabularul „tehnic” pentru diversitatea modernă, persoanele vârstnice oferă o profunzime biografică ce poate contribui la transformarea îngrijirii profesionale într-un sprijin centrat pe persoană.

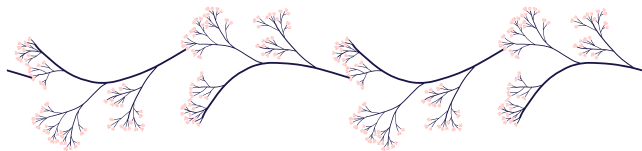

Metodologia *Speed Dating*

Metodologia „speed dating” este un format de dialog interactiv, conceput pentru a facilita conversațiile dintre participanți. În cadrul proiectului Never Gets Old, această metodă a fost adaptată pentru sesiunile IDS, pentru a încuraja un schimb deschis între persoanele vârstnice și profesioniști pe teme precum îmbătrânirea, identitatea, relațiile și sexualitatea.

Participanții s-au implicat într-o serie de conversații scurte, ghidate, individuale, fiecare cu o durată fixă (de exemplu, 5 minute), înainte de a trece la un nou partener de dialog. Întrebările ghid au susținut discuția, permițând, în același timp, reflecția personală. Acest format reduce barierele în calea participării, diminuează presiunea asociată discuțiilor în grupuri mari și creează multiple oportunități pentru ca perspective diverse să fie ascultate, într-un mediu sigur și respectuos.

Abordarea de tip „speed dating” s-a dovedit deosebit de eficientă în abordarea unor teme sensibile, întrucât promovează egalitatea între participanți, încurajează ascultarea activă și permite împărtășirea experiențelor fără a necesita expunerea în fața întregului grup. O descriere detaliată a metodologiei adaptate de „speed dating” poate fi găsită în Ghidul IDS Never Gets Old, care va fi publicat pe [website-ul](#) proiectului.

Participanții din Țările Partenere

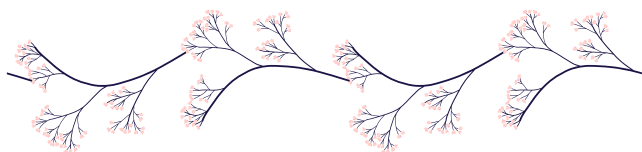
În Germania, România, Franța, Cipru și Portugalia au fost organizate, în total, 8 evenimente IDS, cu participarea a 119 persoane. Sesiunile s-au caracterizat printr-o diversitate ridicată de vârstă, cuprinsă între 18 și 88 de ani, și printr-o reprezentare puternică a sectorului sănătății.

- **Germania:** Au fost organizate două sesiuni distincte. Una, organizată de *Verein Niedersächsischer Bildungsinitiativen e.V.*, s-a axat pe studenți la cursuri de asistent medical din Göttingen, mulți dintre aceștia fiind migranți, ceea ce a adăugat dialogului un bogat strat intercultural. A doua, organizată de *Freie Altenarbeit Göttingen e.V.*, a făcut parte din Zilele Culturii Queer, promovând în mod specific un spațiu sigur pentru schimbul inter-generațional destinat persoanelor LGBTQ+.
- **România:** Sesiune desfășurată de *Societatea Română Alzheimer*, într-un centru de zi pentru persoane vârstnice, punând față în față beneficiari și tineri medici rezidenți specializați în psihiatrie și geriatrie. Această combinație clinico-socială a permis o provocare directă a viziunii „medicalizate” asupra îmbătrânirii.
- **Franța:** A fost organizată o sesiune hibridă la Bordeaux, care a reunit persoane vârstnice LGBTQ+ și profesioniști medico-sociali, sub coordonarea *Le Girofard*. Au fost utilizate exerciții creative de tip „icebreaker”, precum „desenează-ți partenerul”, pentru a reduce barierele înainte de a aborda teme sensibile.
- **Cipru:** *The Learning Edge* a pus față în față persoane vârstnice și tineri profesioniști din domeniul sănătății, punând accent pe reducerea decalajului dintre îndatoririle clinice și nevoile emoționale ale persoanelor vârstnice.
- **Portugalia:** *Proportional Message* a desfășurat trei sesiuni, cu un mix de profesioniști și persoane vârstnice, punând accent pe autorefecție și pe importanța abordărilor ludice în educație, precum utilizarea unor formate de tip „game-show” pentru a discuta despre jucării sexuale.

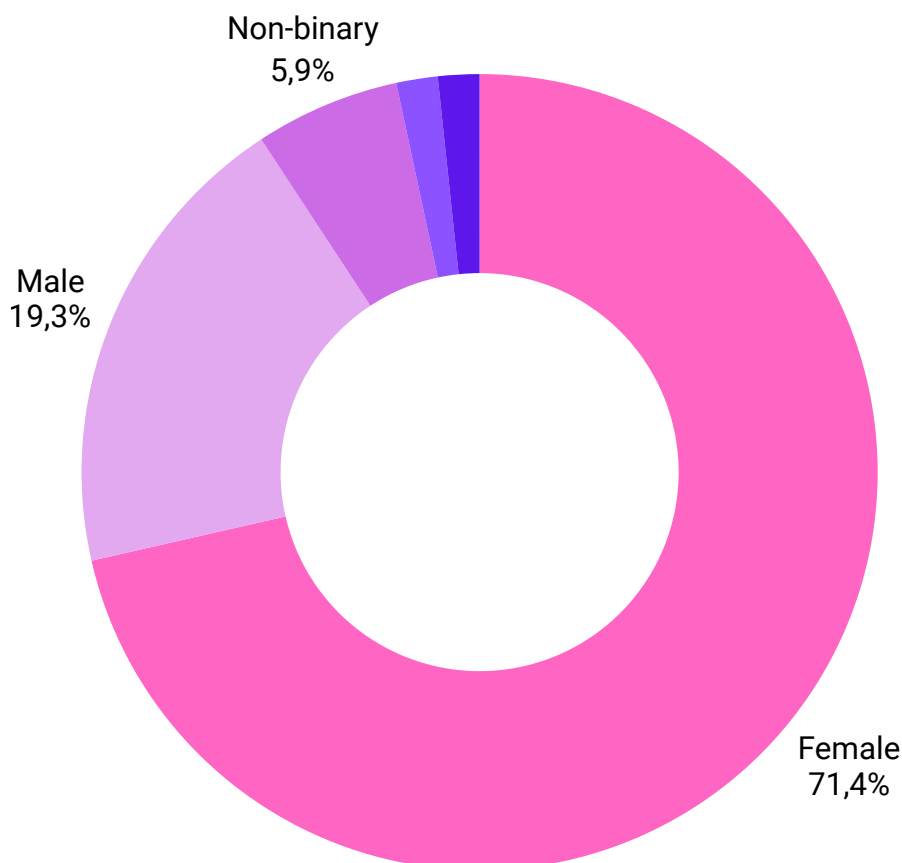
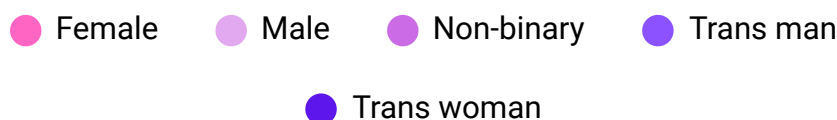
„Am fost surprinsă că până și persoanele foarte tinere au probleme în a vorbi deschis despre sexualitate.” – Participant, Germania

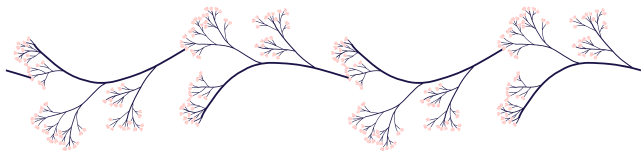
Rezumatul datelor IDS

Țara	Număr	Interval vârste	Profilul participanților	Context
	16	29–75	Profesioniști din domeniul sănătății, migranți	Școală profesională de asistență medicală
	19	19–83	Diversi profesioniști, comunitatea LGBTQ+	Queer Culture Days
	17	25–87	Medici rezidenți, beneficiari vârstnici	Centru de Zi pentru Persoane Vârstnice
	23	19–82	Comunitatea LGBTQ+, profesioniști din domeniul social	Eveniment hibrid (F2F + Zoom)
	16	18–80	Profesioniști din domeniul sănătății și persoane vârstnice	Workshop structurat
	28	24–88	Profesioniști din domeniul social și persoane vârstnice	Trei evenimente IDS dedicate
Total	119	18–88	Variații naționale	Variații naționale

Distribuția pe gen a celor 119 participanți arată o majoritate semnificativă de persoane care s-au identificat ca femei (85). Această participare ridicată a femeilor este în concordanță cu tendințele mai ample din sectoarele sănătății și asistenței sociale, unde femeile sunt adesea suprareprezentate. Deși aproape 20% dintre participanți au fost bărbați (23), sesiunile au reușit să creeze un mediu incluziv pentru persoanele cu identitate de gen diversă. În toate evenimentele, au participat 7 persoane non-binare, 2 bărbați trans și 2 femei trans.

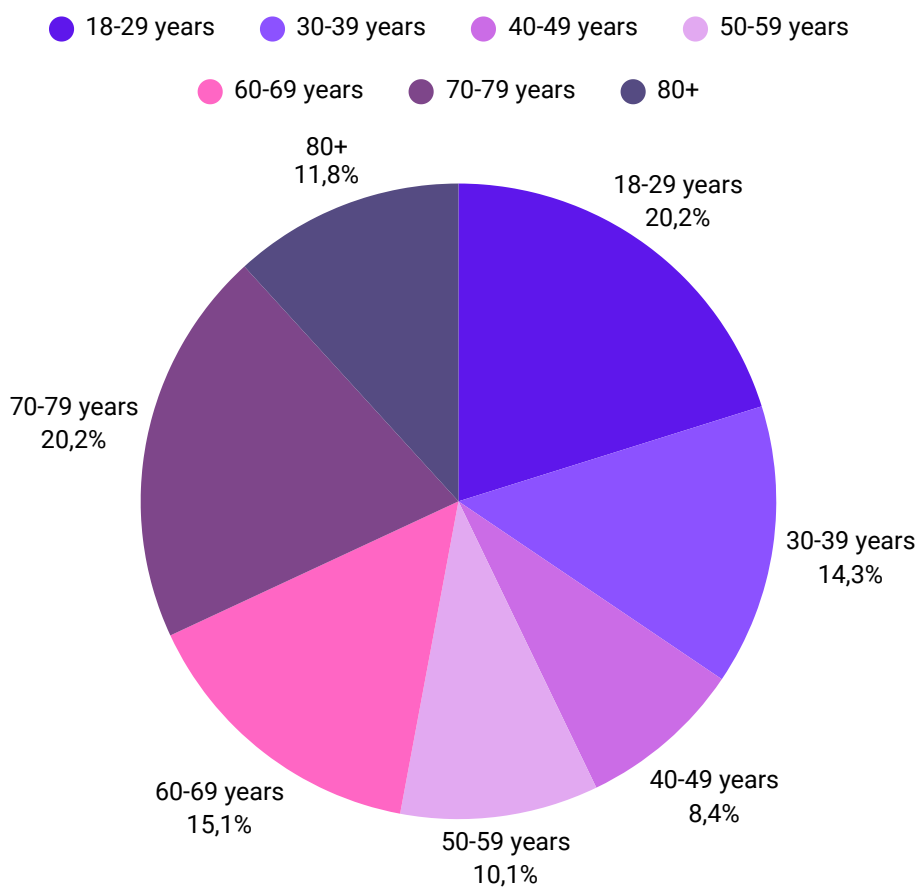
Deși aceste cifre sunt mai reduse în termeni absoluți, prezența acestor persoane este esențială pentru misiunea proiectului de a aborda dubla invizibilitate cu care se confruntă persoanele LGBTQI+ la vârsta a treia. Această diversitate a asigurat depășirea unui cadru cis-normativ în cadrul dialogurilor, permițând un schimb de idei privind modul în care identitatea de gen se intersectează cu procesul de îmbătrânire și cu îngrijirea instituțională.

Distribuția pe vârste a participanților la sesiunile IDS reflectă un eșantion inter-generațional echilibrat.

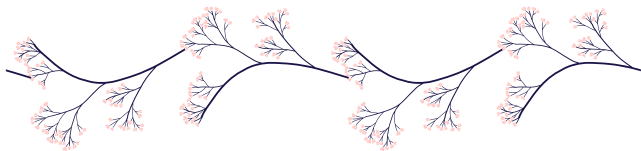
Distribuția în formă de „U”, cu valori ridicate atât la extrema tânără, cât și la cea vârstnică a spectrului, reprezintă configurația ideală pentru un proiect inter-generațional. Aceasta a asigurat că formatele de „speed dating” și de dialog au fost susținute de un număr suficient de persoane din diferite etape ale vieții, permițând compararea modului în care temerile, speranțele și tabuurile societale legate de sexualitate evoluează pe parcursul unei perioade de 60 de ani.

„Ei [tinerii queer] mi-au oferit un vocabular, un mod de a numi lucruri pe care le-am purtat în mine ani de zile, dar pe care nu știam cum să le exprim.” – Participant, Franța

Țara	Exemple de Întrebări Adresate în Cadrul Evenimentelor IDS
Germania (VNB)	• Ai văzut sau ai trăit vreodată o situație în care cineva a fost tratat diferit din cauza vârstei sale? • Te-ai simți confortabil să vorbești cu asistentele medicale și cu medicii despre identitatea ta sexuală? • Cum ai defini sexualitatea după 60 de ani?
Germania (FaGö)	• Cum ți-ai imaginat, când erai tânăr/ă, cum va fi să îmbătrânești? Cum a fost, de fapt? • Cum s-a schimbat, de-a lungul vieții tale, înțelegerea ta despre sexualitate și identitate de gen? • În opinia ta, cum afectează discriminarea pe bază de vârstă și stereotipurile accesul persoanelor vârstnice la îngrijirea sănătății sexuale?
România (SRA)	• De ce crezi că unii oameni se tem de procesul de îmbătrânire? Cum ar putea fi transformată această teamă în ceva pozitiv? • Ce ar putea învăța tinerii de la persoanele vârstnice despre intimitate, relații romantice sau chiar sexualitate? Crezi că sexualitatea este discutată astăzi într-un mod diferit față de trecut?
Franța (LG)	• Dacă bunicii sau părinții tăi ar avea astăzi vârsta ta, ce părere crezi că ar avea despre diversitatea de gen și despre evenimentele conexe? • Ce înseamnă pentru tine să te simți vizibil/ă și recunoscut/ă în identitatea ta?
Cipru (LE)	• Ce înseamnă pentru tine să îmbătrânești? • Cum ai reacționa dacă un membru apropiat al familiei tale ți-ar anunța că este gay sau trans? • Cum influențează mass-media modul în care privești persoanele vârstnice?
Portugalia (PM)	• Ai observat diferențe în modul în care oamenii vorbesc despre îmbătrânire, în funcție de genul, background-ul sau orientarea lor sexuală? • Ce ar trebui să ia în considerare un cămin de bătrâni pentru a oferi servicii de calitate persoanelor vârstnice LGBTIQ+?

Rezultate: Teme Comune

Rezultatul principal a fost eliminarea prejudecăților reciproce prin contact direct.

- **Schimbarea Expertizei:** Participanții mai tineri (adesea studenți la medicină sau profesioniști din domeniul social) au adus cunoștințe tehnice despre concepte moderne, precum fluiditatea de gen și identitățile non-binare. Participanții vârstnici au oferit narațiunea biografică, explicând modul în care aceste identități au fost trăite (sau ascunse) de-a lungul unor decenii marcate de norme sociale diferite.
- **Temeri Universale legate de Pierdere:** Ambele generații au împărtășit o teamă profundă legată de pierderea autonomiei. Pentru tineri, aceasta se traducea, de exemplu, prin libertatea de a călători sau de a-și alege cariera; pentru persoanele vârstnice, era vorba despre teama de a nu mai fi capabile să facă multe lucruri la bătrânețe, de pierderea mobilității sau de posibilitatea de a-și alege partenerii intimi și de a avea intimitate în căminele de bătrâni. Singurătatea a fost identificată de ambele grupuri drept un risc major pentru sănătate, existând un consens conform căruia conexiunea emoțională este la fel de vitală ca îngrijirea medicală. Teamă de bătrânețe a fost, de asemenea, asociată cu teama de apariția tot mai frecventă a bolilor, pe măsură ce înaintăm în vârstă.
- **Mitul Conservatorismului:** Un rezultat semnificativ, observat în Germania, România și Portugalia, a fost surprinderea exprimată de tinerii profesioniști cu privire la cât de moderne și deschise erau, de fapt, opiniile generației mai în vârstă despre sexualitate. În România, medicii rezidenți au fost surprinși de deschiderea persoanelor vârstnice de a discuta despre sexualitate ca drept fundamental al omului. În Germania, studenții au remarcat faptul că persoanele vârstnice erau adesea mai relaxate în privința diversității decât proprii lor părinți, aflați la vârsta mijlocie.

„Am așteptat mereu să mă simt la fel de bătrân pe cât mi se părea tatăl meu la 50 de ani. Acel sentiment nu a venit niciodată. Acum încep, încet, să îl percep. Astăzi, nu te mai simți la fel de bătrân pe cât sugerează cifra din fața ta.” – Participant, Germania

Teme Divergente și Particularități Naționale

Deși formatul a fost similar, temele specifice care au generat cele mai aprinse dezbateri au variat ușor de la o țară la alta.

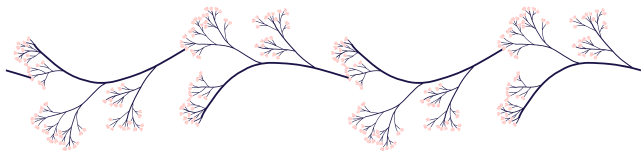
- **Germania:** Deoarece mulți dintre tinerii studenți la cursuri de asistență medicală din cadrul sesiunii IDS din Germania proveneau din familii de migranți, a apărut o curiozitate aparte legată de structurile familiale. Participanții au discutat despre modul în care, în unele culturi, persoanele vârstnice rămân centrale în cadrul gospodăriei, prevenind astfel „izolarea sexuală” întâlnită adesea în căminele de bătrâni din Europa de Vest. În urma întrebării: „Imaginează-ți că organizezi o petrecere pentru toate generațiile. Ce ai lua în considerare pentru ca toată lumea să se simtă binevenită?”, a devenit clar că aceste aspecte sunt luate mai mult în calcul în alte culturi, întrucât această întrebare nici nu se pune în această formă. Persoanele „în vârstă” sunt, pur și simplu, mereu prezente.

"I think there is a big difference compared to Germany; in our country, sexuality plays a major role; it doesn't matter how old you are, whether you're 60, 70, or 80."

Participant Germany from Dominican Republic

- **Portugalia:** O particularitate a sesiunilor din Portugalia a fost discuția despre instrumentele de plăcere (jucării sexuale). Aceasta a condus la o dezbateră privind măsura în care persoanele vârstnice își permit să caute plăcerea în afara procreării sau a căsătoriei tradiționale. Un alt punct central al discuției a vizat aspectul problematic conform căruia mulți adulți LGBTQ+ simt că trebuie să „reintre în dulap” (coming out invers) atunci când ajung într-un cămin de bătrâni.

- **Franța:** În cadrul sesiunilor din Franța, o tensiune importantă (și rezolvarea sa ulterioară) a vizat modul în care tinerii queer îi percep adesea pe adulții vârstnici mai degrabă ca pe niște „relicve istorice” decât ca pe egali activi. Pe de altă parte, adulții mai tineri au fost, la rândul lor, uneori percepuți ca fiind „excesiv de teoretici” sau deconectați de luptele istorice. Rezultatul a fost o orientare către solidaritatea inter-generațională în cadrul comunității queer. În același timp, cultul tinereții a fost o temă abordată, întrucât mulți bărbați homosexuali în vârstă au raportat că se simt invizibili în barurile și cluburile gay. Mai mulți participanți au relatat că li s-a spus că sunt „prea în vârstă” pentru anumite evenimente sau spații. Participanții trans și non-binari au evidențiat provocări specifice legate de accesul la servicii medicale adecvate.

- **Cipru:** Un aspect specific abordat în Cipru a fost modul în care mass-media creează o caricatură a persoanelor vârstnice, fie ca bunici asexuali, fie, uneori, ca seniori hiperactivi, nelăsând loc realității autentice a îmbătrânirii și a dorinței. A fost remarcat faptul că persoanele vârstnice sunt de obicei prezentate în reclame pentru medicamente și că rareori sunt înfățișate bucurându-se de viață sau ca fiind cupluri sănătoase, aflate în situații romantice sau intime.
- **România:** Un rezultat specific al sesiunilor din România a fost tensiunea dintre „expertiza tăcerii” (obiceiul îndelungat al persoanelor vârstnice de a nu discuta despre intimitate) și datoria profesională a tinerilor medici rezidenți. Dialogul a scos la iveală faptul că participanții vârstnici așteaptă adesea o „permisiune morală” din partea profesioniștilor pentru a-și exprima nevoile.

„Părinții mei au peste 60 de ani și acum călătoresc prin toată Europa, totuși niciun serial sau film nu evidențiază anii lipsiți de griji ai persoanelor vârstnice care se bucură de viață prin călătorii și activități.” „Părinții mei sunt încă foarte romantici unul cu celălalt, se îmbrățișează și se sărută, totuși la televizor nu vedem niciodată această tandrețe.” —

Participanți, Cipru

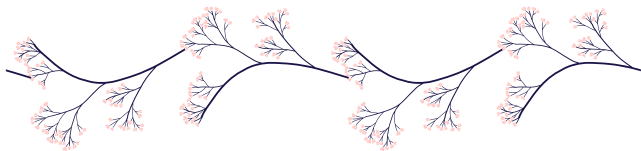

Momente Cheie de Revelație

- **Revelația despre Intimitate:** O studentă din Germania a realizat că a bate la ușă într-un cămin de bătrâni nu este doar o formalitate, ci o protecție a dreptului rezidentului la spațiu intim - un concept care a devenit real după o discuție cu un participant vârstnic despre nevoia sa de intimitate.
- **Puntea Terminologică:** Unii participanți vârstnici au întâmpinat dificultăți cu terminologia mai nouă (de exemplu, non-binar sau pansexual). Participanții mai tineri i-au putut ajuta pe cei vârstnici să înțeleagă acești termeni moderni nu ca pe etichete politice rigide, ci prin experiență - similar cu utilizarea metaforei „a iubi sufletul, nu învelișul”.
- **Schimbarea Perspectivei asupra Consimțământului:** O tânără profesionistă din Portugalia a realizat că, într-un cămin de bătrâni, consimțământul nu se referă doar la proceduri medicale, ci și la respectarea alegerii unui rezident de a primi vizita unui partener sau de a-și exprima identitatea de gen.
- **Punctul Culminant al Iubirii:** În cadrul unui dialog desfășurat în România, pe tema a ceea ce generația tânără ar putea învăța de la persoanele vârstnice, a avut loc o schimbare de perspectivă privind semnificația intimității. În timp ce participanții tineri priveau adesea sexualitatea prin prisma deschiderii moderne sau a sănătății fizice, participanții vârstnici au redefinit-o ca fiind „un lanț care întărește conexiunea”. Aceștia au mărturisit că, pentru ei, intimitatea sexuală nu este doar o activitate, ci punctul culminant al iubirii, care trebuie susținut prin gesturi constante, mici, de afecțiune și umor. Acest lucru a mutat conversația dinspre o discuție clinică sau tehnică, către una despre sustenabilitatea emoțională de-a lungul întregii vieți.

„Mă așteptam să fie șocați de discuțiile despre identitățile non-binare, dar erau mai interesați de modul în care acestea influențează fericirea unei persoane. Acest lucru schimbă modul în care îmi voi aborda viitorii pacienți.” – Studentă la asistență medicală, Germania

„Mi-a fost teamă să vorbesc, pentru că mă gândeam că voi fi judecat. În schimb, m-am simțit ca un profesor. A fost prima dată după mulți ani când cineva mi-a cerut părerea despre iubire.” – Participant, Portugalia

Limitări și Feedback

Deși sesiunile IDS au facilitat cu succes dialogul, au fost identificate **anumite limitări**:

- În Germania, Cipru și Portugalia, intervalele de timp alocate rundelor de „speed dating” au fost considerate prea scurte, împiedicând o explorare mai profundă a temelor sensibile.
- Barierele lingvistice și volumul documentației (formulare de consimțământ, chestionare utilizate) au fost semnalate în Germania și Portugalia drept potențiale bariere.
- Mai multe rapoarte au evidențiat o lipsă de diversitate de gen și de identitate; de exemplu, sesiunile din Portugalia au înregistrat o reprezentare masculină foarte scăzută (2 din 28).
- În Cipru, unii participanți vârstnici au întâmpinat dificultăți cu întrebările abstracte sau conceptuale, fiind necesară reformularea acestora de către facilitatori în termeni mai concreți.
- În România și Portugalia, s-a remarcat faptul că schimbarea frecventă a perechilor a limitat, uneori, continuitatea unor mărturisiri mai personale.

În ciuda acestor observații, feedback-ul primit din partea participanților a fost, într-o majoritate covârșitoare, pozitiv:

- Participanții din toate țările au evaluat sesiunile favorabil, participanții din România și Cipru apreciind în mod special atmosfera sigură, respectuoasă și lipsită de judecată.
- În Germania, participanții au apreciat în special schimbul dintre culturi diferite, remarcând faptul că acesta a promovat empatia și a pus la încercare gândirea individuală.
- Profesioniștii din domeniul sănătății din România și Cipru au descris sesiunile ca fiind revelatoare, menționând că dialogul i-a ajutat să înțeleagă mai bine provocările emoționale și sociale cu care se confruntă persoanele vârstnice.
- O temă recurentă în feedback a fost solicitarea unor evenimente ulterioare și a unor ateliere mai lungi, care să permită o învățare și mai aprofundată despre sexualitate și diversitate.

Concluzie

Sesiunile IDS au demonstrat faptul că, atunci când este oferit un mediu structurat și sigur, generațiile sunt dornice să depășească tăcerea legată de sexualitate și îmbătrânire. Evenimentele au reușit să pună la încercare stereotipurile legate de vârstă, tinerii profesioniști dobândind perspective biografice, iar persoanele vârstnice simțindu-se vizibile. Rezultatele evidențiază o nevoie universală de formare specializată, care să depășească îngrijirea clinică și să abordeze drepturile fundamentale ale omului legate de intimitate, consimțământ și identitate la vârsta a treia.

Concluzii Finale

Constatările din Germania, România, Franța, Cipru și Portugalia confirmă faptul că sexualitatea și intimitatea nu dispar odată cu înaintarea în vârstă; dimpotrivă, acestea sunt adesea reduse la tăcere de structurile sociale ageiste. Proiectul a demonstrat că principala barieră nu este lipsa de interes din partea persoanelor vârstnice, ci lipsa unor spații sigure și a unui limbaj profesional adecvat pentru discutarea acestor nevoi. În timp ce generațiile mai tinere aduc un vocabular nou al fluidității și al drepturilor, persoanele vârstnice oferă expertiza biografică ce demonstrează că intimitatea reprezintă un pilon al sănătății mintale și al demnității pe tot parcursul vieții. Sesiunile au demonstrat că dialogul intergenerațional este un instrument de intervenție puternic, contribuind la reducerea anxietății profesionale în rândul tinerilor îngrijitori și, în același timp, redând persoanelor vârstnice sentimentul de vizibilitate și capacitatea de a acționa în plan social.

Mesaje Cheie

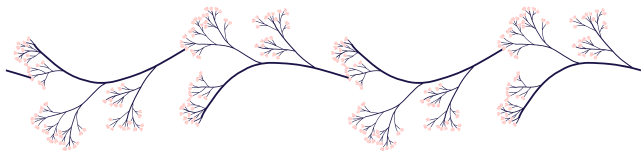
Sexualitatea la vârsta înaintată trebuie redefinită dincolo de actul fizic, astfel încât să includă întregul spectru al conexiunii umane: afecțiunea, atingerea, umorul și dreptul la o viață privată.

Pentru multe persoane vârstnice, intimitatea din prezent este influențată de traume istorice sau de tabuuri sociale din trecut (de exemplu, obligația conjugală). Profesioniștii trebuie să adopte o abordare informată de traumă.

Controlul moral exercitat de membrii familiei creează adesea un al doilea nivel de invizibilitate, în care persoanele vârstnice își reprimă dorințele pentru a se conforma așteptărilor familiei.

În cadrul instituțiilor, persoanele rezidente sunt adesea, fără intenție, „desexualizate” prin neglijarea unor aspecte esențiale precum respectarea vieții private și a consimțământului.

Terminologia modernă poate fi conectată cu generațiile mai vârstnice prin metafore precum „sufletul și învelișul”, punând accentul pe valorile emoționale, mai degrabă decât pe etichetele politice.

Recomandări pentru Profesioniști

Comunicare	<i>Nu aștepta, inițiază.</i> Folosește un limbaj care oferă permisiunea de a vorbi despre aceste subiecte. În loc să aștepti ca o persoană să aducă în discuție intimitatea, include acest subiect în mod obișnuit în evaluările privind calitatea vieții.
Viață privată	<i>Regula ciocănitului.</i> Respectarea spațiului personal este primul pas în respectarea autonomiei sexuale. Asigură-te că timpul petrecut în intimitate este protejat ca un drept fundamental în cadrul serviciilor de îngrijire.
Training	<i>Formulări practice.</i> Profesioniștii au nevoie de instruire nu doar în teorie, ci și în utilizarea unui limbaj practic, adecvat, pentru a răspunde manifestărilor sexuale sau identităților LGBTQ+ fără judecată.
Mediere familială	<i>Educarea tinerei generații.</i> Lucrează cu familiile persoanelor vârstnice pentru a combate stereotipul bunicului sau buniciei „asexuali” și pentru a-i ajuta pe copii să susțină autonomia părinților lor.
Incluziune	<i>Reprezentare diversă.</i> Asigură-te că materialele informative, elementele de decor și formularele de evaluare includ în mod explicit diverse orientări sexuale și identități de gen, pentru a transmite că spațiul este unul sigur și incluziv.

COMING SOON:

Pe baza informațiilor generate prin **Grupurile Naționale de Discuții** și **Sesiunile de Dialog Intergenerațional** (IDS), parteneriatul Never Gets Old finalizează în prezent două rezultate-cheie care vor contribui în continuare la consolidarea impactului și sustenabilității proiectului.

Ghidul IDS va oferi un cadru structurat și practic pentru planificarea, facilitarea și evaluarea sesiunilor de dialog intergenerațional privind îmbătrânirea, sexualitatea și diversitatea. Acesta va include îndrumări metodologice, recomandări pentru facilitatori, considerații etice, materiale gata de utilizare și recomandări practice, formulate pe baza experiențelor colectate în țările partenere. Ghidul își propune să sprijine educatorii, profesioniștii din domeniul sănătății și organizațiile în replicarea unor sesiuni de dialog de înaltă calitate, adaptate diverselor contexte naționale și instituționale.

Programul de formare Never Gets Old va oferi un parcurs de învățare cuprinzător pentru educatorii de adulți și profesioniști, integrând cele opt module ale **Manualului AgeWise** într-un format de formare coerent. Programul va combina informații teoretice, exerciții de reflecție și instrumente practice, cu scopul de a consolida practicile incluzive și centrate pe persoană în abordarea sexualității și identității la vârsta înaintată.

Ambele resurse vor fi publicate pe [website](#)-ul proiectului și vor rămâne disponibile gratuit, asigurând posibilitatea utilizării lor pe termen lung și menținerea impactului proiectului și după încheierea acestuia.

URMĂREȘTE PROIECTUL!

- [Never Gets Old](#)
- [@nevergetsold.project](#)
- [www.nevergetsold.eu](#)

Acest raport al proiectului Never Gets Old este licențiat în baza licenței CC BY-NC-SA 4.0. Pentru a consulta o copie a acestei licențe, accesați: Creative Commons – [Attribution-Noncommercial-ShareAlike 4.0 International – CC BY-NC-SA 4.0](#). Această licență impune ca persoanele care reutilizează materialul să menționeze autorul. Ea permite distribuirea, remixarea, adaptarea și dezvoltarea materialului, în orice mediu sau format, exclusiv în scopuri necomerciale. În cazul în care materialul este modificat sau adaptat, versiunea modificată trebuie distribuită în baza aceluiași condiții de licențiere.

Verein Niedersächsischer
BILDUNGSINITIATIVEN e.V.
Geschäftsstelle Göttingen

